

A Pázmány Péter-bibliográfia¹ módszertani kérdéseiről

MACZÁK Ibolya

Elhangzott az MKE Bibliográfiai Szekciója által 2007. május 25-én a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán (Piliscsaba) tartott „Bibliográfiai műhelymunkák a PPKE BTK Könyvtárában” c. rendezvényen.

Az utóbbi időben új lendületet vett régi magyarországi irodalommal kapcsolatos kutatások során *Pázmány Péter* (1570–1637) sokrétű munkássága is jelentős mértékben az érdeklődés fókuszába került. Ezért is vált indokolttá életművének és az erről szóló szakirodalomnak számbavétele, rendszerezése, melyhez a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Magyar Irodalomtudományi Intézete Régi magyarországi irodalom specializációjának hallgatóiként kezdünk hozzá.

Eredeti elképzelésünk nem volt több, mint hogy *Polgár László* Pázmány-bibliográfiáját kibővítsük az azóta megjelent művek listájával. Ez a segédlet ugyanis 1987-ben jelent meg a *Lukács László* és *Szabó Ferenc* által szerkesztett, s Pázmány halálának 350. évfordulójára megjelent *Pázmány Péter emlékezete* című kötetben, s 1985-ig tartalmazza a Pázmánytól, illetve róla kiadott műveket.² A későbbiekben azonban világossá vált számunkra, hogy a Polgár-bibliográfia nem teljes, s ekkor határoztuk el egy teljességre törekvő segédkönyv elkészítését. Munkánk végzetével megállapíthatjuk, hogy könyvünk saját Pázmány-művek feltüntetését is beszámítva,

csaknem háromszor annyi tételt tartalmaz, mint a tíz évvel ezelőtt összegyűjtött kiadvány, s ezért az eddigi legteljesebb Pázmány-bibliográfiának tekinthető. (Ez számszerűsítve 413 helyett 1152 tételt jelent Polgár művéhez képest.)

Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a két bibliográfia kiindulási alapja és célkitűzése jelentős mértékben eltér egymástól, s ez befolyásolja szerkezeti és gyűjtőköri különbségeiket. Az 1987-es bibliográfia voltaképpen a „római magyar jezsuita iskola”, azaz a magyar jezsuiták római történetírói munkaközösségének széles körű forráskiadói és bibliográfiai tevékenységéhez tartozik. Ennek jelentőségét egyebek közt az is kiemeli, hogy a 413 tételből álló segédlet csupán „jelentéktelen” mellékszálát jelentett az egyetemes jezsuita rendtörténeti bibliográfián dolgozó Polgár kutatásaiban, amint *Óry Miklós* és *Szabó Ferenc* is Polgár tevékenységét segítve, kedvtelésből foglalkozott Pázmány-adatok kutatásával.³

Az 1987-es bibliográfiával a rendtörténeti irányultságnak megfelelően elsősorban Pázmány alakjának kívánt emléket állítani az összeállító,

s ennek megfelelően tematizált – alkalmazkodva a jegyzéket magában foglaló ünnepi kiadvány tartalmához. Saját megfogalmazása szerint „Pázmány egyéniségének jelentőségét és szellemének sokoldalúságát” szerette volna bemutatni.⁴ A bibliográfia tanulmánykötet fejezeteként szorosan kapcsolódott a könyv egyéb részeihez, ebből adódóan a szűkebb szakmai közeg számára készült – jöllehet e szükségét nyilvánvalóan befolyásolta az akkori hazai politikai és diplomáciai helyzet is, mely éppen a szélesebb nyilvánosság kizárását célozta.⁵

Az új Pázmány-bibliográfia monografikus igényrel készült. Ezt részben a közben felgyűlt anyag mennyisége, részben pedig a „laikus”, kutatásban kevésbé járatos, alapismeretekkel nem rendelkező használók – különösen szakdolgozatokat készítő egyetemisták – megcélzása tette indokolttá. Ezeken túl a többféle szempontú és módszerű – irodalomtörténeti, teológiai, filozófiai, filológiai diplomáciatörténeti stb. – kutatás és ennél is több egyéb érdeklődési terület – így például a Pázmány-kultusz egyes területeire vagy a kapcsolódó szépirodalmi anyagra vonatkozó – igényei tették fontossá a tartalmi szempontból kevésbé irányított rendszerezést. Ezért az „automatikusabb”, ám áttekinthetőbb kiadványtípusok szerinti, ezen belül pedig kronologikus, illetve szerzői betűrendes összeállítás mellett döntöttünk – természetesen mutatókkal támogatva a keresést. Az anyag rendezésének elsődleges szempontja tehát – az interdiszciplináris tájékoztatás igénye és az áttekinthetőség megcélzása révén – a praktikum, a használat könnyebbé tétele volt bibliográfiánkban. (A két bibliográfia rendszerét írásunk függelékében közöljük.)

A munkálatok során a lehetőségekhez mérten teljességre és autopsziára törekedtünk mind a Pázmány által írt, mind a róla szóló irodalom felgyűjtésének tekintetében. A bibliográfia alapját az említett Polgár László-féle segédkönyvön kívül természetesen *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig* című segédkönyv,⁶ s ennek CD-ROM-kiadása⁷ képezte. Az Orszá-

gos Széchényi Könyvtár munkatársai *A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája* szerkesztői ezt az anyagot 1990-ig egészítették ki. Ily módon az 1990-ig felgyűjtött műveket regisztrálnunk, illetve pontosítanunk kellett. Az ezutáni anyag saját gyűjtésünk eredménye, amelynek kiindulópontját a *Pázmány Péter és kora* című *Hargittay Emil* által szerkesztett könyv⁸ jelentette, amely az 1998. májusában zajlott Pázmány-konferencia előadásainak sajtó alá szerkesztett változatát tartalmazza. Azon túl, hogy e kiadvány tanulmányainak adatai bekerültek bibliográfiánkba, munkamódszerünket is nagyban befolyásolta, mivel általa képet kaphattunk a Pázmány-kutatás legújabb irányairól, s az egyes kutatócsoportokról. Az egyes tanulmányok lábjegyzeteiből pedig újabb adatokat nyerhettünk. Anyaggyűjtésünk lezárásának időpontja: 2004. december 31. volt.

A Pázmány által írt művek eredetileg csak 1894-től, a *Pázmány Péter összes munkái*⁹ című hétékötetes kiadvány megjelenése óta kerültek volna a bibliográfiába, ám a későbbiekben ezt kiegészítettük minden általunk fellelhető, Pázmány tollából nyomtatásban megjelent kötet adataival. A Pázmány műveivel foglalkozó fejezet elejére kiemeltük a szerző már említett magyar nyelvű *Összes Munkáin* és a latin nyelvű *Opera Omniat*¹⁰ is, mivel e sorozatok egyes kötetei nem ugyanabban az évben jelentek meg és szoros időrendben való közlésük is megtörte volna a köztük lévő egységet. Ettől kezdve a Pázmány-kiadások száma igencsak gyarapodott, ezért külön részként kezeltük őket, s újra felosztottuk a bibliográfia anyagát: a Pázmány által írt és a róla szóló művekre. Erre azért is szükség volt, mert a két részen immár különböző műveleteket és feldolgozási módokat kellett érvényesítenünk.

A Pázmány által írt anyagról szóló részben – az önálló és az antológiákban, periodikumokban és válogatásokban megjelent műveken kívül – feltüntettük levelezésére vonatkozó, valamint a segédkönyvekben tévesen nyilvántartott adatokat is. Utóbbi esetben természetesen egyértelműen

jeleztük a tévedés mibenlétét és a helyes adatot. Ehhez a munkához tartalmi segítséget *P. Vársárhelyi Judit*, az Országos Széchényi Könyvtár XVI–VIII. századi Könyvtörténeti Osztályának munkatársa adott számunkra. A fejezetben minden tétel mellett feltüntettük minden olyan mérvadó segédlet – elsősorban a *Régi magyarországi nyomtatványok* és a *Régi magyar könyvtár* – vonatkozó tételszámát, amelyben az adott művet szerepeltették.

A szakirodalmi rész fejezeteit eredetileg a Polgár-féle bibliográfia tartalmi vonatkozású címszavai alapján állítottuk volna össze, de mivel egyes művek több helyre is besorolhatók lettek volna – s el akartuk kerülni bármely tétel duplikátumként való fölvételét – ezeket a címszavakat a tárgymutatóban hasznosítottuk, s inkább aszerint osztályoztuk a Pázmányról megjelent írásokat, hogy könyvben, folyóiratban, CD-ROM-on jelentek-e meg, s hogy egy-egy dokumentum egészét (monográfiák, teljes tanulmánykötetek) vagy csak egy részét (tanulmányok, cikkek, könyvrészletek) számíthattuk-e a mi témánkkal foglalkozók közé. Ezen szempontjaink érvényesítésével alakítottuk ki a kötet fejezeteit, melyeken belül évről évre, illetve szerzői betűrendben közöltük az egyes adatszoportokat. Ha ugyanaz az írás máshol – részben vagy egészben – vagy más nyelven is megjelent, külön tételként szerepeltettük, ám az összefüggő tételek címleírásában jelöltük e kapcsolatokat:

939. LUKÁCSY Sándor, *Pázmány fordítói elvei és gyakorlata*, ItK, 1990, 1–20. Vö. 973.
 973. LUKÁCSY Sándor, *Deák bölte – magyar szóllás: Pázmány fordítói elvei és gyakorlata* = L. S., *Isten gyertyácskái*, Pécs, Jelenkor, 1994, 54–80. [Elsősorban a Kempis-fordításról.] Vö. 939.

A korábbi segédkönyvek gyakorlatához képest mélyebb tartalmi feltárást végeztünk, amennyiben növeltük az annotációk és a mutatók számát. Gondot fordítottunk arra, hogy minden kiadást

feltüntessük a Pázmányról szóló irodalom tekintetében is. Mind a mutatók számával, mind a feltárási mélységével az anyagban való könnyű, gyors és hatékony tájékozódást igyekeztünk lehetővé tenni. Erre szemléletes példát leginkább annotációink bemutatásával adhatunk:

723. INCZE Gábor, *Elhangzott-e valóban Pázmány híres mondása?*, RefEgyh, 1957, 131–132. [Igen: „... nekünk elégséges hitelünk, tekintetünk van mostan az mi kegyelmes keresztény császárunk előtt, de csak addig durál az az német nemzet előtt míglen Erdélyben magyar fejedelem hallatik florealni, azontúl mindjárt contemptusban jutván, gallérink alá pökik az német, akár pap, barát, vagy akárki légyen.” L. DEÁK Farkas, SZEKFÜ Gyula.]

A részletes tartalmi feltárást nem csupán a szűkebb értelemben vett szakcikkek esetében alkalmaztuk:

898. *Pázmány Péter sirjánál*, ÚjEmb, 1987. április 5., 1. [Paskai László 1987. március 19-én megkoszorúzta Pázmány Péter síremlékét a pozsonyi Szent Márton-dómban.]

Bibliográfiai adataink formai feltárásiának legfontosabb szempontjai az informatív jelleg és az egységesség voltak. Ennek érdekében az *Irodalomtörténeti Közlemények* című akadémiai lap – *Kecskeméti Gábor* által rendszerezett – címleírási gyakorlatát¹¹ követtük és számos – korábbi segédkönyvekben feltüntetett – tételt egészítettünk ki a megfelelő adatokkal, így például a kiadó nevének feltüntetésével. Ezenközben olyan bibliográfiai csemegékre bukkantunk, mint például *Gerencsér István A filozófus Pázmány* című 1937-es könyvének három változata: a kiadvány ugyanazon évben, ugyanazon kiadónál három különböző sorozat tagjaként is megjelent:

406. GERENCSÉR István, A filozófus Pázmány, Bp., Élet, 1937 (Palestra Calasactiana, 19), 136 l. [Ugyanazon évben, ugyanazon kiadónál a következő sorozatokban is megjelent: Dolgozatok a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem philosophiai seminariumából, 25; Tanulmányok a magyar szellemiség és erkölcsök történetéhez, 1.]

Mutatóinkat tekintve külön említést érdemel névmutatónk tárgyköre, mert ebben a szerzőségi közlések közé tartozó adatokon túl az egyes címekben, valamint az annotációkban előforduló személyek neveit is feltüntettük. Ez különösen fontosá vált Pázmány – nem minden segédletben feltüntetett – álneveire is.

Összességében – ha fogalmazhatunk így – igyekeztünk „olvasó- és kutatóbarát” segédkönyvet összeállítani, melynek tartalma hatékony segítséget nyújt az anyagban való tájékozódásban, s ezzel együtt a későbbi tudományos munka alapját képezi. Segédkönyvünket ezért mind a kutató, mind a szakdolgozatát készítő egyetemi hallgató haszonnal forgathatja.

Az irodalmi segédkönyvek sajátos „irodalmi műfajt” és irodalomfelfogást is képviselnek: az összeállítók a gyűjtőkör meghatározásában és a feldolgozás módjában értelmezik az adott tárgyat. Bibliográfiánkban Pázmány életművének gazdagságára és interdiszciplináris, tudományágakon – így elsősorban a teológiához, irodalomhoz és történelemhez kapcsolódó ismeretekre – átvélő vonatkozására kívántuk felhívni a figyelmet. Az egyes szakterületekhez nem kapcsolható, Pázmányról szóló újságcikkek vagy szépirodalmi alkotások feltüntetésével a mindennapokban bennünk élő Pázmány-képre mutattunk rá. Munkánk a Pázmány-kutatások hű lenyomatát és irányát igyekszik adni, s jellegéből adódóan – indirekt módon – képet nyújt az ezekhez kapcsolódó kutatói életművekről is.

Segédkönyvünk nem jött volna létre lektorainknak – szakmájuk kiváló képviselőinek – támogató segítségével és biztatása nélkül. Ebből adódóan köszönettel tartozunk *P. Vásárhelyi Judit*nak, aki a Pázmány Péter műveit illetően, *Bitskey István*nak, aki az irodalmi és történelmi szakirodalmat tekintve *Szabó Ferenc*nek, aki jezsuitaként a rendtörténeti, teológiai, lelkiismereti szakirodalom felgyűjtésének vonatkozásában ellenőrizte munkánkat. Nélkülözhetetlenek bizonyultak *Nyerges Judit* javaslatai a bibliográfia szerkezeti-formai kérdéseit illetően. *Hargittay Emil* témavezetői, munkálatokat irányító szerepét pedig nem tudjuk eléggé hangsúlyozni.

A nyomtatott bibliográfia megjelenése nem jelentette a munkálatok végét. Elsősorban azért, mert – fiatal kutatógeneráció, valamint több konferencia révén – számos új publikáció látott napvilágot. Tapasztalataink szerint ebben kiadványunknak is szerepe volt – amint azt hivatkozottsága is alátámasztja –, amennyiben újabb kutatásokat segített és ösztönzött. Ezek adatait természetesen folyamatosan rögzítjük. A segédkönyv megjelenése és munkálatai alkalmat adtak a kutatókkal való jó szakmai kapcsolatra is, melynek révén első kézből tájékozódhatunk a frissen megjelent vagy megjelenés alatt álló vonatkozó művekről. Bibliográfiánk izgalmas, a tudományos munka szempontjából fontos szerepének tartjuk azt is, hogy ráirányítja a figyelmet az eddig még nem kutatott vagy szakirodalmi szempontból nem reprezentált részterületre, kiadványtípusokra: a reprezentáció és ikonográfia kérdéseire, illetve a Pázmányról szóló alkalmi, szépirodalmi írások hiányzó antológiájára.

Szerény eszközeinkkel – méltó emléket igyekeztünk állítani egyetemünk névadójának, amennyiben sajátos formában összegeztük a Pázmányról szóló eddigi ismereteinket annak érdekében, hogy a további kutatást és az életmű még teljesebb megismerését segítsük. Bízunk benne, hogy bibliográfiánk tudományos eredmények hasznos segédletévé válik.

FÜGGELEK

Jegyzetek

Polgár László: Pázmány-bibliográfia

Tartalom

1. Lexikonok
 2. Bibliográfiák
 3. Munkái
 4. Antológiák
 5. Levelezése
 6. Élet- és jellemrajzok
 7. Életrajzi részletek
 8. A jezsuita
 9. A teológus
 10. A filozófus
 11. Az író
 12. A szónok
 13. A hitvédő egyházfő
 14. A nemzetnevelő államférfi
 15. Művészet és irodalom
 16. 17–18. századi arcképek
 17. 19. századi életrajzok
 18. 20. századi portrék – alkalmi írások
- Szerzők jegyzéke

Adonyi Judit, Maczák Ibolya: Pázmány Péter-bibliográfia (1598–2004)

Tartalom

- A) Pázmány Péter művei
 - I. Életműkiadás (1894–1904)
 - II. Időrendi rész (1598–2004)
- 1) Önállóan megjelent művek
- 2) Válogatásokban, antológiákban, periodikumokban megjelent művek
- 3) Levelezés
- 4) Téves adatokkal nyilvántartott kiadások
- B) Pázmány Péterről szóló irodalom
 - I. Lexikonok és bibliográfiák
 - II. Monográfiák, önállóan megjelent művek, CD-ROM
 - III. Tanulmánykötetek
 - IV. Tanulmányok, cikkek, könyvrészletek
 - V. Pótlás
- C) Mutatók
 - I. Rövidítésjegyzék
 - II. Tárgymutató
 - III. Pázmány műveinek mutatója
 - IV. Személynévmutató

1. Pázmány Péter-bibliográfia. Szerk.: Adonyi Judit, Maczák Ibolya. Piliscsaba, PPKE BTK, 2005. (Pázmány Irodalmi Műhely – Bibliográfiák, katalógusok. 1.)
2. POLGÁR László: Pázmány-bibliográfia. In: Pázmány Péter emlékezete. Halálának 350. évfordulóján. Szerk.: Lukács László, Szabó Ferenc. Róma, Detti, 1987. 449–487. p.
3. MOLNÁR Antal: A római magyar iskola. Magyar jezsuita történések Rómában 1950 után. In: Historicus Societatis Iesu. Szilas László Emlékkönyv. Szerk.: Molnár Antal, Szilágyi Csaba, Zombori István. Bp., METEM, 2007. (METEM Könyvek. 62.) 44–68. p. SZILAS László: Polgár László SJ, a könyvész. (1920–2001), Uo. 39–44. p.
4. POLGÁR László: Pázmány-bibliográfia. i. m. 449. p.
5. A kötet tanulmányinak szerzői, címei: Bitskey István: Megjegyzések Pázmány grazi vitairatairól, Friczy Ádám: Katolikus iskolák a hódoltságban, Gyurás István: Pázmány Kalauzának latin fordítása és a wittenbergi válasz, Hargittay Emil: A politikai elmélet Pázmány tevékenységének hátterében, Herner János: Pázmány és Istvánffy históriájának kiadása, Lukács László: Jezsuita maradt-e Pázmány mint érsek?, Mészáros István: Pázmány Péter, 17. századi katolikus iskolaügyünk újjászervezője, Őry Miklós: Pázmány kegyelemvitája a grazi egyetemen, Szabó Ferenc: Pázmány hitelemzése a grazi De Fide-traktátusban, Szántó Konrád: Pázmány főpapi tevékenysége.
6. VARGA Imre: Pázmány Péter 1570–1637. In: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig. Bp. Akadémiai Kiadó, 1972, 445–452. p.
7. Az elektronikus változatot Császtvay Tünde és Monok István gondozta. Szeged, Scriptum Kiadó Rt. 1998.
8. Pázmány Péter és kora. Szerk.: Hargittay Emil. Piliscsaba, PPKE BTK, 2001. (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok. 2.)
9. Pázmány Péter összes munkái. I–VII. Bp. Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Hittudományi Kara, 1894–1904.
10. Petri Cardinalis Pázmány Opera Omnia. I–VI. Bp. Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Hittudományi Kara, 1894–1904.
11. Legújabbban: Az Itk címléírasi és jegyzetelési alapelvei. Összeállította: Kecskeméti Gábor. In: Filológia: Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába. Szerk.: Hargittay Emil. Bp. Universitas, 2003. 9–15. p.